

Bert Koene, ***Schijngestalten. De levens van diplomaat en rokkenjager Gerard Brantsen (1735-1809)*** (Hilversum: Verloren, 2013, 408 pp., ISBN 978 90 8704 336 0).

Gerard Brantsen (1735-1809) kon aan het einde van zijn leven terugzien op een langdurige bestuurlijke loopbaan met verschillende hoogtepunten: 1760-1788 lid van de stadsregering van Arnhem, 1764-1782 gedeputeerde voor Gelderland in de Staten-Generaal, 1782-1787 gevolmachtigd minister en daarna extraordinaris ambassadeur in Parijs, 1787-1795 ambteloos burger, vooral in Parijs wonend maar in 1794 toch belast met vredesonderhandelingen met Frankrijk, 1795-1801 nogmaals ambteloos en vooral weer in Parijs verblijvend, 1801-1805 lid van het Staatsbewind en in dat kader in 1804 vertegenwoordiger bij de kroning tot keizer van Napoleon, 1805-1806 ordinaris ambassadeur in Parijs, 1806 grootceremoniemeester aan het hof van Lodewijk Napoleon. Brantsen was dus een politiek overlever. Toch was zijn pers publiekelijk en bij menig regeerder niet positief.

Aan deze figuur wijdde Bert Koene een lijvig boek. Maar wat voor boek? Een biografie? Daarvoor ontbreekt teveel de biografische invalshoek. Een politieke studie? Dan had het politieke handwerk van Brantsen centraler moeten staan. Het boek laat zich het best typeren als ‘Gerard Brantsen, in het bijzonder vanuit zijn brieven aan zijn broer’ en zo introduceert Koene zijn werk ook. Brantsen schreef vanuit Den Haag en Parijs zijn jongere broer Derk (een Gelders regent) circa tweeduizend informatieve, onderhoudende, brieven. Zij betroffen de Arnhemse, Gelderse en Haags landelijke politiek, de ambassadeurschappen in Parijs, familieaangelegenheden en vele wederwaardigheden. Koene heeft sommige zijpaden in aparte kaders geplaatst, een oplossing die goed werkt, maar desondanks heeft de hoofdtekst nogal eens een anekdotisch karakter met uitwijdingen over de gezondheid en amoureuze avonturen van Brantsen en het wel en wee van zijn geliefde honden. Koenes keuze de brieven van Gerard aan Derk als hoofdbron te gebruiken, leidt tot een boeiend verhaal, maar eist ook zijn tol. Menig onderwerp komt daardoor maar matig uit de verf. Door bijvoorbeeld de Arnhemse patriottentijd te bespreken aan de hand van de visie van Brantsen en voorbij te gaan aan veel relevante literatuur, wordt het conflict er niet begrijpelijker op. Ander voorbeeld: in bepaalde kringen lijkt Brantsen ronduit gehaat te zijn geweest, maar het is nauwelijks onderwerp van het boek, waarschijnlijk omdat Brantsen daarover in zijn brieven niet schreef.

De rode draad van het boek is het carrièreverloop van Brantsen. Koene presenteert hier overigens een tamelijk afgewogen oordeel. Brantsen treedt in zijn brieven naar voren als een man die meende dat de regentendaristocratie op basis van traditie en kunde het recht op regeren had, dat Oranje landelijk en per gewest een coördinerende taak kon vervullen waarbij Regeringsreglementen zoals het Gelderse niet pasten, dat de inrichting van de staat verder ongewijzigd kon blijven en dat de democratische patriotten tussen 1780 en 1787 en hun opvolgers tussen 1795 en 1801 de staat zouden ruïneren en daarom zoveel mogelijk bestreden moesten worden. Koene stelt Brantsen voor als een regent en diplomaat die werd gemotiveerd door eigenbelang, groepsbelang en landsbelang en politiek van kleur verschoot al naar zijn loopbaan erbij gebaat was. Ideeën en belangrijke initiatieven waren van hem niet te verwachten. Koene noemt Brantsen een ‘opportunist’ en schrijft over de ‘schijngestalten’ die hij politiek aannam. Belangrijker dan dergelijke oordelen, lijkt mij de constatering dat een politiek pragmaticus als Brantsen zich blijkbaar staande kon houden in een tijd waarin verschillende ideologisch bevlogen politici aan het roer kwamen te staan. Juist daarom is het jammer dat Koene zich bij het carrièreverloop van Brantsen niet meer vragen heeft gesteld, bijvoorbeeld door dieper in te gaan op de strategie van de broers Brantsen zich als regent te handhaven, op de talenten en competenties die vooral Gerard te bieden had om in een aantal hoge functies benoemd te worden en welke omstandigheden tegen hem werkten om een aantal sollicitaties (zoals naar de functies van griffier van de Staten-Generaal en secretaris van de Raad van State) met succes te bekronen. Ik wijs op één door het hele boek heenlopende, maar openblijvende kwestie. Koene verbaast zich er met regelmaat over dat Gerard Brantsen zich in de jaren 1780-1787 oriënteerde op regent-patriotten als De Gijselaar en Van Berckel zonder overigens zich geheel te vervreemden van het Oranjehof, terwijl zijn broer Derk in Gelderland een trouw volgeling van de stadhouder was en zij in de woorden van Koene dus politieke ‘tegenpolen’ waren. Maar lag hieraan soms strategie ten grondslag? Uit een oogpunt van familiebelang (beide broers hadden veel te verliezen aan vermogen en lucratieve functies) en reductie van politiek risico lijkt het verstandig geweest dat de een zich op de landelijke, door Holland gedomineerde, stedelijke elite richtte en de ander op de lokaal-regionale Gelderse, door Oranje overheerste, politieke markt. Hun onverminderd, ondanks ogenschijnlijk politieke tegenstellingen, goede verstandhouding en onvermoeibaar gevoerde correspondentie, zou zo ook begrijpelijker kunnen worden. Door het meer bevragen van het bronnenmateriaal had meer zicht kunnen komen op de condities en gevoerde strategieën met betrekking tot het doorlopen van Brantsens bestuurlijke loopbaan en het handhaven van zijn maatschappelijke positie.

Hoewel wat meer focus het boek goed had gedaan, bevat dit interessante informatie met aanknopingspunten op tal van thema's. Het vormt een waardevolle aanvulling op een reeks van werken die de laatste jaren over figuren uit de in dit boek behandelde periode zijn verschenen. Het is tevens ontvullend de oordelen te lezen van een man als Brantsen over de patriot Van der Capellen tot den Marsch, de unitaris

Gogel en het staatshoofd voor korte tijd Schimmelpenninck, goede bekenden van hem met wie hij soms frequent contact onderhield, maar voor wie hij in zijn particuliere brieven geen goed woord overhad.

Donald Haks, Universiteit Leiden